

Månadsbrev till Ekumeniska Kommuniteten i Bjärka-Säby

Sommarbrevet, juli 2012

Kära vänner,

Den gångna månaden har, i likhet med tidigare år, inneburit ett uppbrott för några av dem som tillhört husfolket på Bjärka-Säby under en längre period. Den tredje söndagen efter pingst hölls sändningsgudstjänst med förbön för fem av våra vänner. De lämnar inte kommunitetens gemenskap, men återvänder till sina hemorter för studier eller arbete – eller väljer att slå sig ner i Bjärka-Säby. Av de fem som deltog i sändningen den 17 juni – Sanne, Björn, Samuel, Ida och William – har åtminstone en, Björn Persson, bestämt sig för att bli kvar i byn, så som flera andra tidigare gjort. Bjärka-Säby är allt annat än en utflyttningsort, här växer snarare befolkningen...

Som många av er vet är det dock inte helt enkelt att finna bostad i Bjärka-Säby med omnejd. Till Björns lycka hör att slottets förvaltare, Niklas Lindholm med familj, den gångna månaden fick möjlighet att köpa stationshuset som blivit till salu. De avser att hyra ut ett par rum, och får nu Björn som en av sina hyresgäster från hösten. Vi gläds för övrigt med Niklas och Malin, och deras barn David och Emmelie, som nu får gångavstånd till kapellet och inte behöver köra de två milen varje söndag morgon – eller för Niklas del, varje morgon!

För alla som kommer hit som volontärer är det uppenbart hur en längre tids vistelse på Nya Slottet ofrånkomligen innebär att man får ett förhållande till *platsen*. Den är ju dessutom en väsentlig del av vår kommunitets identitet. Vi förenas först och främst av en tro och en spiritualitet, men också av en plats. Det är inte för inte som Bjärka-Säby utgör en del av kommunitetens namn. Utan platsen hade inte vår gemenskap existerat.

*

”Platsens ande” är ett uttryck som fått en renässans i vår tid när det reflekteras över platsers betydelse för mognad och välbefinnande. Det handlar om sambandet mellan det yttre och det inre, mellan mening och rötter, mellan andlighet och inkarnation. Jag skriver dessa rader på den plats som hör till en av mina, liksom vår familjs, viktigaste under sommarhalvåret: växthuset. Det är förvisso också en plats för odling – i synnerhet basilikorna trivs allra bäst här! – men hit söker jag mig också för att läsa och skriva, och här intar vi våra gemensamma måltider under denna tid på året. Alldeles intill står bikuporna, vars invånare är överlägsna de flesta levande varelser vad gäller kännedom om platsens ande. Bin är varken rastlösa och rotlösa. De visste att ”det är rotlöshet, inte meninglöshet som är utmärkande för vår tids kris”, långt innan teologen Walter Brueggeman skrev dessa ord. Bins tillvaro formas av troheten mot platsen: det egna hemmet och de växter där de söker nektar. I det första fallet rör det sig om en trohet mot en plats, så påtaglig att om biodlaren skulle flytta kupan några meter hittar bina inte hem! Man finner dem då ängsligt surrande över den plats där deras bostad tidigare varit placerad. I det andra fallet skiljer sig bin från de flesta andra insekter genom att de med

absolut trohet återvänder till samma blomma tills inget mer finns att hämta. För den som vill reflektera över "platsens teologi" finns med andra ord mycket insikt och inspiration att hämta hos bin.

Min sommarläsning har i år blivit en bok som gör en fascinerande djupdykning i detta ämne, *Where Mortals Dwell – A Christian View of Place for Today* författad av teologen och filosofen Craig G Bartholomew. Han gör först och grundligt bibelstudium över sitt ämne – vad har Bibeln att säga om "platsen"? – och vandrar därefter genom västerlandets filosofiska och kristna tradition för att avsluta med att fundera över hur platser kan formars och upprätthållas i vår tid: i våra hem, på arbetsplatser och i skolor, i kyrkor och på offentliga platser. Ett särskilt avsnitt ägnas åt pilgrimsvandringen som sökandet efter en plats.

Boken tar sin utgångspunkt i den kris som "platsen" genomgår i vår tid. I det globala samhället rör vi oss i tid och rymd, men betydelsen av en plats har vi mist känslan för. En plats har blivit något vi passerar, ofta i hög hastighet, och i cyberrymden, där vi är som mest hemma, står ingen plats att finna. Den tragiska förlusten av en plats begränsas inte bara till människor på flykt eller i exil; som individer i ständig rörelse lider vi alla mer eller mindre av "platslöshet". Under hela den moderna epoken "har platsen blivit en utarmad halvkusin till Tid och Rymd, detta kolossala kosmiska par som reser sig skyhögt över moderniteten", skriver Edward Casey, en av dem som mest grundläggande behandlat platsens filosofi.

De ödesdiga konsekvenserna av att platsens betydelse är så försummad i vår kultur avspeglas inte minst i de stora städerna. Som jag hörde någon uttrycka det för en del år sedan: "Staden erbjuder utrymme, men staden erbjuder ingen plats." Det är Walter Brueggeman som har myntat uttrycket *atopia* om staden, ett uttryck som närmast kan översättas med just platslöshet. Staden är full av löften, men den har inte lyckats möta vårt behov av att äga en plats, säger Brueggeman, och konstaterar: "det finns ingen mening utan rötter."

Att Bibeln och kyrkan har mycket att säga om platsen har djupast sett att göra med tron på Gud som skapare, och inkarnationen som avgörande för vår frälsning. En spiritualitet och teologi som rör sig med idéer och det "andliga", oberoende av skapelsen, naturen, jorden och platsen avlägsnar sig snabbt från biblisk mark. Den blir helt enkelt inte kristen. Denna insikt är inte minst den monastiska traditionen bärare av, med sin kallelse till trohet mot en plats – *stabilitas loci* – något som kom att bli en profetisk motrörelse när det religiösa vagabonderiet började breda ut sig på 400-talet. En mentalitet som den helige Benedikt kallade "gyrovager", en beteckning på munkskråets andliga luffare. Samtidigt finns i denna tradition insikten om att människan, i rädsla för uppbrott och förändring, kan klamra sig fast vid en plats på ett sätt som snarast motverkar hennes mognad. Den kristna platsen *par excellence* är vårt fördolda liv med Kristus hos Gud. Det är där vi behöver bli hemmastadda och rotade. Men det finns ett omistligt samband mellan denna plats inom, och en yttre, fysisk plats som främjar bön, kontemplation och vänskap. Det är detta samband som inkarnationen handlar om. I Jesus Kristus förenas himmel och jord, ande och materia – utan sammanblandning eller förväxling!

Att finna och forma goda platser är därför en kristen kallelse, kanske en av de viktigaste i vår tid. Platser dit vi återvänder och där vi blir hemmastadda. En av Guds stora gåvor till människan var ju från början en plats, Edens lustgård. I skapelseberättelsen är

relationen mellan människan och jorden central. Syndafallet innebar förlusten av platsen. I den unga kristenheten kom kyrkan att beskrivas som det nya Eden – genom evangeliet återfår människan en plats där hon är hemma. Det är därför ingen tillfällighet att platsen spelar en viktig roll i vår kommunitets regel: den plats där vi ber vår tidebön, platsen där vi firar eukaristin och platsen dit vi söker oss för retreat. Som alltid behöver vi börja i det lilla, just där vi befinner oss. Den kanske viktigaste utmaningen handlar om våra hem: Hur gör vi hemmet till en god plats? Och vilka platser kan vi där skapa för oss själva och andra?

*

En av de platser på Nya Slottet Bjärka-Säby som inte så få har fått ett särskilt förhållande till är *verandan*. I synnerhet under sommaren. Slottsverandan, av goda, gröna händer inredd med tomatplantor, basilika och pelargon, och med sin vida utblick mot söder, är nästintill en av Bjärka-Säbys "heliga platser". En plats för måltid och samtal under ljumma sommarkvällar. Eller för meditation och läsning under stilla morgnar. Till denna plats bjöd jag den 5 juni några av dem som invigningstalade när Nya Slottet återinvigdes – för 30 år sedan just den dagen – för samtal och gemenskap kring en lunch som med sedvanlig omsorg, och lokala råvaror, tillagats av vår kock, Henrik. Det blev ett par, för oss alla, oförglömliga timmar av gemenskap kring måltiden. Och till det bidrog inte minst platsen!

En av dem som långt före oss gärna tog sin tillflykt till slottsverandan var Maria Ekman. På hundraåriga svartvita fotografier sitter hon, ensam eller tillsammans med sin man, konsuln, och blickar ut över fälten kring Bjärka-Säby. I berättelserna om Nya Slottet och dess historia är det ju, som så ofta, männen som figurerar. Allt ifrån den heliga Birgittas morfar, Bengt Magnusson, som ägde gården Bjärka på 1200-talet, till slottets byggherre, Germund Ludvig Cederhjelm, och senare seklers ekmän, de bägge Oscar Ekman, konsuln och hans son godsägaren. Men den som lyssnar till berättelserna från Bjärka-Säby märker snart den avgörande betydelse kvinnorna haft för platsens ande. Man kan nämna Sofia Christina Stenbock, som byggde Gamla slottet efter sin mans död och därefter drev godset på 1600-talet, eller Madame Stjernberg, som styrde på Nya Slottet under ungarlen Cederhjelm's tid. I ännu högre grad gällde det Maria och Anna Ekman. Den senare hade Nya Slottet som sin privata bostad fram till sin död, 1975, men under hennes tid var huset allt annat än "privat". Anna Ekman öppnade generöst sitt hem för bygdens folk, inte minst barnen, som fick åka rutschkana på silverbrickor nedför den stora slottstrappan om jularna.

Och så Maria Ekman. Den på samma gång stilla och temperamentsfulla konsulinnan. Fortsättningen av sommarens månadsbrev, efter denna inledande betraktelse om platsens ande – något vi lär få återkomma till – vill jag tillägna denna säregna person, som om somrarna så ofta vilade ut på slottsverandan efter en dags utgivande arbete i tjänst för sina medmänniskor.

*

Vem var egentligen den kvinna om vilken en släkting skrev i ett eftermäle, att "det fanns i hennes ögon ... en klarhet och en himmelsk kraft, som gjorde att man inför dem ej kunde stå med något svek i sitt hjärta, att man liksom tappade den mask man anlagt i livets skådespel och blev som man eljest så sällan får vara – människa helt enkelt"?

Maria Ekman härstammade på sin fars sida från en gammal finsk prästsläkt. Hon föddes i Stockholm 1846, men familjen flyttade till Finland när hon bara var tre år. Hennes far, Alexander Lavonius, hade blivit utnämnd till guvernör i Uleåborg. I hemmet, där barnen fick lära sig att aldrig betrakta "en nödlidande såsom enbart en främling", grundlades den starka känsla för de fattiga och nödlidande som Maria Ekman kom att bära med sig genom hela livet. Maria berättade hur fadern, när hon var barn, kunde ta henne upp i sitt knä och visa henne det barkbröd som de fattiga bakade och livnärde sig på i stugorna. Vid ett tillfälle lär han ha sagt till henne: "Majo, om du en gång får pengar, skall du göra människor lyckliga." Att lindra andras nöd skulle bli Maria Ekmans livskall.

Redan som barn hade Maria en varm gudstro, som skulle fördjupas och förädlas genom livets lidanden. Hon kunde, även bland sina kamrater, använda uttryck som "Gud ledde det så", eller "Jag ska be till Gud för saken", något som fick en del att nästan driva med henne. Maria, som var impulsiv, kunde då reagera häftigt och med glöd försvara sin tro på Gud.

13 år gammal sändes Maria att gå i skola i Schweiz, och där bodde hon hos en familj som tog henne till sitt hjärta. Ändå led hon av svår hemlängtan, inte minst under de kalla vintrarna, och ett tag greps hon av rädsla för att hon skulle dö långt borta från hemmet. "Men", skriver hon, "nu känner jag inte mer så. Ty Gud är överallt och när en gång själen har flugit upp till honom, så är det likgiltigt var den livlösa och känslolösa kroppen befinner sig."

Under tiden hon bor i Schweiz dör hennes ett par år äldre bror, Alexander. Dödsbudet blir ett hårt slag för Maria, som höll av sin bror mycket. Hon söker nu ännu mer tröst och styrka i sin gudstro. Efter att ha lyssnat till en predikan som berört henne starkt, skriver hon: "Min älskade bror är inte förlorad för oss, han har endast gått före oss och vi ska snart förenas med honom. När jag tänker på hans lycka grips jag av längtan att följa honom." Maria är 14 år när hon nedtecknar dessa rader. I ett annat brev från ungefär samma tid skriver hon: "Jag är bara ett barn, och ändå tycks det mig som att jag levt så länge att jag är trött på det här livet."

15 år gammal återvänder hon till Finland. Fadern har då lämnat sin tjänst i Uleåborg, och familjen har bosatt sig längre söderut, nära Borgå. När Maria är 19 år förlovar hon sig med godsägaren Ernst Linder, som både ägnade sig åt journalistik och spelade en aktiv politisk roll i den liberala rörelsen. I maj 1865 stod bröllopet, och året därpå övertog de den gård där hennes man växt upp. I december samma år, 1866, föddes en dotter som fick namnet Anna Maria. Men på grund av sjukdom fick de bara behålla henne i drygt ett år.

Det var tider när många drabbades av sorg. En tyfusepidemi hade dragit in över de bygder där Ernst och Maria bodde. Orädd och utgivande engagerade sig den unge godsherren för att organisera hjälparbetet. Samtidigt väntade paret barn på nytt, och bara en månad efter dotterns död föddes en son, Alexander. Ett par dagar efter barnets födelse insjuknar pappan. Han anar sjukdomens förödande art och isolerar sig för att skydda sin familj. Men inom bara några dagar är han död, utan att ha fått ta avsked av sin hustru. Påfrestningen blir nästintill outhärdlig för Maria, som inte hade anat något av sjukdomen, och nu stod ensam med sin nyfödda son, efter att först ha förlorat sin dotter, och nu sin man. Hon var ibland nära att helt försjunka i sorgen, men kämpade tappert emot. Med tiden ledde den egna smärtan till att hennes medkänsla för andra blev ännu

starkare. I ett brev till sin mor skriver hon 1868: "Mina sorger har för en tid förslöat min hängivenhet och tacksamma kärlek till er alla. Men jag hoppas en dag skall komma, då jag klar skall skåda Guds kärlek även i de hårdaste prövningar han fört över mitt huvud. Var inte orolig för mig. Gud skall inte överge den som endast är halvvägs till 'Hemlandet'."

*

1870 säljer Maria gården och flyttar över till Sverige, där hon en tid bor tillsammans med sina föräldrar och syskon. Långsamt återvänder krafter och livsmod. "Det är som hade hela min förmåga att älska och glömma oförrätter återkommit", skriver hon. Det är vid denna tid, under ett besök i Stockholm 1871, som hon träffar och lär känna konsul Oscar Ekman. Denne var då 58 år och änkeman sedan 12 år. Han var berömd, ledare för ett av landets mest framgångsrika handelshus, men också omtalad för sitt starka samhällsengagemang. Året därpå anhöll han om den unga änkans hand, och redan i maj 1872 stod bröllopet. De kan tyckas ha varit ett ganska omaka par, bruden var inte mer än 26 år, men Maria hade alltid trivts bäst tillsammans med personer som var betydligt äldre än henne själv. I ett brev till sin mor, där hon berättar om nyheten, skriver hon: "Under min sista vistelse i Stockholm, fick jag riktigt lära känna honom, och jag kan säga med handen på hjärtat att jag dag från dag tydligare och klarare insåg, att Herren hade menat det kärleksfullt med mig, då han förde E. i min väg." Breven till modern undertecknas vid denna tid ofta med orden "Mammas lyckliga dotter".

Året därpå, 1873, föddes sonen Oscar, och ett år senare fick de även en dotter, Alba Maria. Därtill hade Maria sin son, Alexander, från det första äktenskapet, som var 4 år när hon gifte sig med konsul Ekman. Oscar hade de två barnen Conrad och Louise från sitt första äktenskap, som bägge var vuxna. Konsul Ekman var ingen vän av stora sällskap, och hans hustru trivdes bäst med det stilla hemlivet. När man umgicks var det helst i kretsen av den närmaste familjen. Maria ägnar sin tid åt hemmet, framför allt åt sina barn, men blir också biktmor för unga människor som söker upp henne och delar sina bekymmer. En ung kvinna skriver efter ett besök hos Maria Ekman på Bjärka-Säby: "Lycklig den som ofta får vara med Maria, och leva under Marias inflytande."

Från 1882 började familjen bo varje sommar på Bjärka-Säby, där Maria kände sig mycket hemma. Här stod hon inte bara värdinna vid större bjudningar för godsets folk, men kom också med ständiga förslag till förbättringar för dem som arbetade på gården. Hon gav sig också tid att besöka de gamla och sjuka, och som Manfred Björkquist uttrycker det i en nekrolog efter hennes död: "De gamlas ögon strålar ännu när de talar om 'Konsulinnan'."

Bakom det storartade mecenatskap, med enorma donationer, som konsul Ekman utövade framför allt under de senare årtiondena av sitt liv, fanns hans hustru Maria som en viktig inspiratör. Den starka viljan att hjälpa, liksom den varma gudstron, var något som de delade och som berikade deras gemenskap. Båda såg sig som förvaltare av det som hade anförtrotts dem, och för Maria var det påtagligt hur givandet var ett av livets största glädjeämnen. Ibland kunde hennes lust att hjälpa bli väl ivrig, och då bidrog konsulns lugna och kloka omdöme till en jämvikt. En gemensam vän till dem skrev en gång: "Genom olika fostran och temperament blev arten av deras arbete i kärlekens tjänst ganska olika. Den stort seende, klart och klokt tänkande affärsmannen hade ju blick och intresse för en annan sida av tidens behov än den känsliga, impulsiva makan,

som helt litande på sin intuition och sällan gav sig ro och tid att pröva och överväga utan lät känsla och handling bli ett.”

Med tiden gick de dock alltmer i takt i den grannliga uppgiften att ge hjälp, och på deras 28-åriga bröllopsdag sa konsuln i sitt tal till sin hustru: ”Du har för mig gjort de soliga dagarna mer soliga och de tunga lättare att bära.” Själv brukade Maria ofta säga till sin man: ”Låt oss vara ljusbärare, inte ljussläckare”. Hon anspelade då på statyn som finns placerad ovanför stora slottstrappan, utanför våra dagars bokrum, som bär namnet *Ljusbärare*.

Efter 35 års äktenskap stod Maria i maj 1907 åter ensam. Hon överlevde sin make i åtta år, och fullföljde under de åren hans hjälpverksamhet. Även om hon, likt sin man, kunde ge gåvor till allmänna ändamål, var det stödet till den enskilda människan som låg närmast för Maria Ekman. När hon en gång, som ung, hade bistått en sjuk, okänd kvinna, hade den överraskade kvinnan sagt: ”Vem kan göra så för en främling?” Varpå Maria svarat: ”Ingen är en främling som lider.” Manfred Björkquist skriver: ”Den unga flickans svar ger nyckeln till hela det kommande livet.” Han tillägger: ”En gåva var för henne inte något utanför henne själv. Hon var själv i gåvan ... Hennes gåvor var genomträngda av en hjärtats värme som gjorde gott i själen.”

*

Sömnlöshet och kroppsligt lidande släppte aldrig taget om Maria Ekman. Gång på gång återkommer hon i sina brev till frågan om lidandet. Bakom det vemodiga draget i blicken anar man kampen med att finna vila i förtröstan på Gud. ”Hela min strävan under denna tid har varit att lida utan att klaga och hålla fast vid tron på Guds godhet”, skriver hon. Och i ett brev till sin mor vid ett annat tillfälle: ”Ibland undrar jag varför Herren har provat just mig så övermåttan hårt, jag som aldrig sedan min tidigaste ungdom dristat mig att bedja om jordisk lycka, endast om kraften och förmågan att varje dag ta mitt kors på mig och följa, om också i svaghet, min käre Herre och Frälsare.”

Det öppna sinnet för medmänniskorna bevarade henne dock från den självupptagenhet som svaghet och sjukdom lätt kan leda en människa in i. ”Kärleken till Gud och kärleken till medmänniskorna var ju hos henne så oskiljaktiga”, skriver Manfred Björkquist. Denna hjärtats öppenhet hjälpte hennes också att bevara ett friskt sinne för all skönhet och glädje i naturen och livet.” Under en period av svår sömnlöshet säger hon: ”Det är nog en mening med att jag inte kan sova. Nu ligger jag om nätterna och tänker ut hur jag skall kunna hjälpa.” De sista åren klagar Maria Ekman över att hon inte orkar bära bördan av all den sorg hon möter hos de människor som oavbrutet söker upp henne. ”Det är ingen överdrift”, konstaterar Manfred Björkquist, ”att hon i sin livsgärning bokstavligen gav sitt liv.”

Den 30 oktober 1915, i allhelgonatiden, insomnar Maria Ekman. Det berättas om den lilla karmelitnunnan, Lilla Thérèse, att hon på sin dödsbädd sagt: ”Efter min död skall jag låta ett regn av rosor falla ned över jorden, och jag skall tillbringa mitt liv i himlen med att göra gott på jorden.” Björkquist avslutar sin nekrolog över konsulinnan med orden: ”Samma vilja som brann hos det lilla franska helgonet, levde också hos Maria Ekman. Benådade människor av hennes slag gör livet här nere, inte bara ljusare utan även renare, sundare, strängare.”

*

Med juli månad inleds en period när livet på Nya Slottet präglas av sommarläger för olika åldrar och grupper, och då många gäster besöker slott och café. Gudstjänstlivet pågår i stort sett i vanlig ordning, med den skillnaden att vi under högsommaren endast har två ordinarie tideböner om dagen, medan mässan firas som vanligt i Övre salen varje onsdag och i Slottskapellet på söndagarna. I Gudsmoderns kapell på Landamåre firas mässa varje tisdag morgon klockan 06.

Vi närmar oss nu också en av årets höjdpunkter för oss som kommunitet, vårt generalkapitel med löftesavläggelse och löftesförnyelse, och ser särskilt fram emot att en stor grupp bland våra noviser kommer att avge sina löften. I år har vi alltså inget sommarmöte i anslutning till denna helg, något vi förra året beslöt ha vartannat år, men även den som inte är medlem i kommuniteten är givetvis välkommen att delta i generalkapitlet och dela vår gemenskap helgen den 3-5 augusti. Tills dess önskar jag er alla en riktigt god sommarmånad med en och annan plats för vila och vederkvickelse!

Er tillgivne,

A handwritten signature in black ink, appearing to be 'P. K. J. J.' or similar, written in a cursive style.